

odwołujący się do przemówienia inauguracyjnego tej konferencji, wygłoszonego przez Benedykta XVI, stanowi podsumowanie procesu krystalizowania się teologii wyzwolenia i ponownego jej umiejscowienia w sercu Kościoła.

Książka jest ciekawa pod względem treściowym i bogata pod względem faktograficznym. Polski czytelnik dowiaduje się nowych rzeczy i otrzymuje nowe światło na kwestie już obecne w literaturze teologicznej. Słabą stroną są pojawiające się niedoskonałości w tłumaczeniu, które niekiedy zbyt mocno zależy od niemieckiego oryginału i powoduje wrażenie nieciągłości narracji. Wydaje się, że pośpiech w przygotowywaniu wydania nie sprzyjał jej jakości redakcyjnej. Polski odbiorca tej pozycji może zostać poruszony jej przekazem streszczającym się w słowie wstępnym papieża Franciszka: „kto czyta te strony, będzie czuł, że go to dotyczy i odczuje w swym sercu wzmożoną potrzebę odnowy życia” (s. 9).

*Andrzej Derdziuk OFM Cap
Instytut Teologii Moralnej KUL*

Moralna odpowiedzialność ludzi biznesu. Red. M. Leśniak, G. Piątek, P. Król, Kraków: Wydawnictwo UNUM 2012 ss. 151.

Ludzie biznesu często postrzegani są jako osoby bezwzględnie poszukujące jedynie maksymalizacji zysku. W rzeczywistości jednak środowisko przedsiębiorców jest dość zróżnicowane. Są oczywiście tacy, dla których liczy się tylko i wyłącznie zysk finansowy. Temu celowi są w stanie podporządkować wszystkie decyzje, nawet bez względu na ich negatywne konsekwencje moralne i społeczne. W świecie biznesu działają jednak także osoby, dla których – obok skuteczności – ważne są takie wartości, jak odpowiedzialność moralna, uczciwość, poszanowanie godności drugiego człowieka, integralny i zrównoważony rozwój społeczno-gospodarczy.

W taki kontekst wpisuje się recenzowana publikacja, która podejmuje problem moralnej odpowiedzialności ludzi biznesu. Jest ona pokłosiem konferencji naukowej, która odbyła się 17 maja 2012 r. w Wyższym Seminarium Duchownym w Krakowie. Jej organizatorem był Uniwersytet Papieski Jana Pawła II w Krakowie we współpracy z Duszpasterstwem Przedsiębiorców i Pracodawców „Talent”. Redaktorzy książki, będący jednocześnie pomysłodawcami wspomnianej konferencji, a na co dzień także animatorami środowiska chrześcijańskich biznesmenów w Polsce, zebrali teksty wystąpień prelegentów i przygotowali je do wydania w formie opracowania zbiorowego.

Jak zaznaczają redaktorzy, głównym celem podjętej refleksji było „określenie zakresu odpowiedzialności uczestników życia gospodarczego” (s. 6). Natomiast zasadnicza teza, która wybrzmiewa z lektury całości opracowania, zawiera się w stwierdzeniu, że „prowadzenie działalności gospodarczej zgodnie z zasadami etyki, choć w krótkiej

perspektywie czasowej może się wydawać nieefektywne, w dłuższej owocuje zrównoważonym rozwojem firmy, ma pozytywny wpływ na pracowników oraz innych interesariuszy, a także przynosi rozwój duchowy podejmującym decyzje” (s. 6).

W treściowej warstwie publikacji można wyróżnić dwie zasadnicze części. Pierwsza z nich (s. 5-108) ma charakter rozważań teoretycznych i tworzy ją pięć referatów. Ich uzupełnienie stanowi wprowadzenie redakcyjne (w języku polskim i angielskim) oraz słowo wstępne metropolity krakowskiego, kard. Stanisława Dziwisza. Druga część książki (s. 109-136) zawiera treść sześciu wystąpień praktyków życia gospodarczego, którzy w ramach dwóch – odrębnych tematycznie – dyskusji panelowych podzielili się swoimi doświadczeniami i przemyśleniami na temat odpowiedzialności pracodawcy za firmę i pracowników oraz odpowiedzialności przedsiębiorcy za dobro wspólne.

Trzy pierwsze referaty tworzą stosunkowo zwarty ciąg refleksji nad społeczną odpowiedzialnością poprzez odwołanie się do źródeł teologicznych: Pisma Świętego, myśli Ojców Kościoła i nauczania *Magisterium Ecclesiae*. Ks. dr hab. Bogdan Zbroja – na podstawie analizy tekstów Nowego Testamentu – podkreślił, że odpowiedzialność jest „jedną z podstawowych cnót ludzi wierzących w Jezusa” i „odnosi się nade wszystko do Boga, któremu należy zdać rachunek z zakresu powierzonej sobie odpowiedzialności” (s. 33). Zaznaczył także, że warto uczyć się od Apostołów (zwłaszcza Piotra i Pawła) postawy odpowiedzialności za podejmowane decyzje, wypowiedane słowa i powierzonych naszej trosce ludzi. Ks. prof. dr hab. Jan Żelazny podjął następnie kwestię związaną z odpowiedzialnością człowieka za powierzony mu majątek i rozważył ją na podstawie pism Jana Chryzostoma i Augustyna. W podsumowaniu swoich analiz autor ten zauważył, że „obaj są zgodni co do tego, że cokolwiek zbywa w majątku danego człowieka, czyli nie jest związane z codziennymi potrzebami uwarunkowanymi pracą, pozycją społeczną, spełnianymi zadaniami, nie jest własnością, lecz tylko dobrem powierzonym” (s. 54). Stąd zasadne jest mówienie o tzw. społecznej hipotece ciężącej na zdobytych przez człowieka dobrach. W kolejnym referacie, ks. dr Marek Leśniak podjął problem braku odpowiedzialności moralnej w świecie biznesu, a następnie wskazał możliwe drogi rozwiązania tej kwestii w oparciu o nauczanie społeczne Kościoła. Autor ten przypomniał, że przedsiębiorcy i pracodawcy są w pierwszej kolejności odpowiedzialni za samych siebie i swój integralny rozwój. Poza tym, w zakres ich społecznej odpowiedzialności wchodzi wszyscy uczestnicy procesu gospodarczego: klienci, pracownicy, partnerzy biznesowi oraz bliższe i dalsze otoczenie organizacyjne. Ostatecznie muszą także liczyć się z tym, że kiedyś odpowiedzą za powierzone sobie talenty, powołanie do przedsiębiorczości i dar życia przed samym Bogiem.

Czwarty w kolejności referat pt. „Społeczna odpowiedzialność małego przedsiębiorcy”, autorstwa p. prof. Janiny Filek, ma charakter refleksji metateoretycznej nad koncepcją CSR (*corporate social responsibility*) i odnosi się do jej aplikacji do sektora małych i średnich przedsiębiorstw. Autorka tekstu przeprowadziła dość wnikliwą i wieloaspektową analizę idei społecznej odpowiedzialności biznesu (problem wielości jej ujęć, definicji, pochodzenia) oraz przedstawiła własną odpowiedź na pytanie: „jak w praktyce wdrożyć tę ideę” (s. 98). Dość oryginalną tezę stanowi konkluzja jej rozważań: „Społeczna oraz moralna wielkość przedsiębiorcy jest zależ-

na od umiejętnego łączenia tego, co ekonomiczne z tym, co społeczne. Wielkość wyraża się w jak najlepszym połączeniu tego, co ekonomiczne z tym, co społeczne, dlatego mały może też być wielkim, a wielki małym” (s. 103).

Kolejny tekst, opracowany przez ks. Grzegorza Piątka, zawiera krótki rys biograficzny Giuseppe Toniolo (1845-1918) – włoskiego socjologa i ekonomisty, beatyfikowanego 29 kwietnia 2012 r. Zdaniem autora referatu, ten „błogosławiony ekonomista” może być – szczególnie dla środowiska ludzi łączących wiedzę i praktykę gospodarczą z założeniami chrześcijańskimi – „orędownikiem u Boga” (s. 105) oraz „szczególnym wzorem” (s. 107) jak wykorzystać swoje talenty, by wchodzić z Ewangelią w świat, w którym przyszło żyć i działać współczesnym chrześcijanom.

Szczególnie cenne treści dla praktyki działalności gospodarczej można wydobyć z pozostałych tekstów. Pierwsze trzy są świadectwami przedsiębiorców na temat ich starań o bycie odpowiedzialnymi za pracowników i całą firmę. Pani Małgorzata Felicka przyznała, że na początku swej pracy w biznesie (1990 r.), nie mając odpowiedniego doświadczenia w zarządzaniu ludźmi, posłużyła się jedyną metodą, jaką знаła: swoich pracowników potraktowała jako oddane jej pod opiekę, adoptowane dzieci i zawsze chciała wykrzesać z tych ludzi jakieś dobro (s. 110) i „to właśnie zaprocentowało” (s. 113). Z kolei pan Marek Świeży m.in. stwierdził, że odpowiedzialny przedsiębiorca „działa jak leśnik, który dba o swój las; [...] musi postrzegać dobro w rozwoju swojej firmy w długim horyzoncie czasowym” (s. 114). Poza tym – jego zdaniem – odpowiedzialny pracodawca jest człowiekiem, któremu można zaufać, który przestrzega prawa i dopinguje współpracowników do ich własnego rozwoju. Pan Tadeusz Augustyn podzielił się natomiast swoimi dylematami, jakie napotyka w swej pracy, pełniąc funkcję zarządczą w jednej z publicznych jednostek systemu służby zdrowia. Stwierdził m.in., że takim zasadniczym dylematem jest „zderzenie się niezależnej decyzji personelu medycznego z ograniczonymi możliwościami finansowymi” i dodał, że – jego zdaniem – „w służbie zdrowia odpowiedzialność pracodawcy jest najważniejsza, żeby potrafił wybrać i wypośredkować pomiędzy rentownością, pomiędzy decyzjami ekonomicznymi a tym, czego tak naprawdę nigdy nie jesteśmy w stanie w służbie zdrowia zrealizować” (s. 120). Wskazał także na inne problemy, tj. korupcja, „dowody wdzięczności”, nepotyzm i klientelizm, szara strefa, niespójność przepisów, „szpital jako firma etyczna”.

Następne trzy głosy w drugiej dyskusji panelowej dotyczyły odpowiedzialności przedsiębiorcy za dobro wspólne. Profesor Ryszard Zajączkowski z KUL wskazał na potrzebę zintegrowania paradygmatu użyteczności i (zapomnianego) paradygmatu mądrości w procesie budowania współpracy pomiędzy nauką i gospodarką. Pan Janusz Gumularz, przedsiębiorca z branży edukacyjnej, przypomniał, że działalność gospodarcza powinna być dla biznesmena źródłem radości, mimo napotykaných trudności. Wskazał także na potrzebę ścisłej współpracy, jeśli chodzi o edukację i wychowanie, pomiędzy szkołą, domem i Kościołem. Ksiądz Jacek Stryczek, założyciel Stowarzyszenia Wiosna, podkreślił, że ludzie biznesu nie są jedynymi, którzy mają problemy i dylematy w swoim życiu, dlatego nie mogą udawać męczenników z powodu tego, że „zmagają się z etyką biznesu na wolnym rynku” (s. 132). Stwierdził też, że jak ktoś robi biznes (lub cokolwiek innego), „niech ma w tym *fun!*” (s. 136). Natomiast w kontekście tematu

odpowiedzialności przypomniał, że formą moralnej odpowiedzialności za otoczenie jest zasada powszechnego przeznaczenia dóbr.

Książkę należy ocenić pozytywnie od strony merytorycznej i formalnej. Trzeba docenić pracę redaktorów, którym mimo dość złożonego i różnorodnego zespołu autorów, udało się nie tylko nadać recenzowanej pracy zadowalające walory naukowe, ale także w satysfakcjonującym stopniu zrealizować zasadniczy cel, jakim była wielopłaszczyznowa analiza kwestii moralnej odpowiedzialności ludzi biznesu. Lektura poszczególnych tekstów pozwala stwierdzić, że każdy z autorów wniósł do całości projektu cenne – zarówno obiektywne treści, jak i własne przemyślenia. W ten sposób czytelnik otrzymał bardzo ciekawy, inspirujący i rzetelny zasób wiedzy w zakresie odpowiedzialności przedsiębiorców i pracodawców.

Mając na uwadze powyższe uwagi, należy wyrazić nadzieję, że publikacja stanie się ważnym przyczynkiem do dalszych i jeszcze szerszych poszukiwań w zakresie moralnych aspektów prowadzenia działalności gospodarczej, a samych przedsiębiorców i pracodawców utwierdzi w przekonaniu, że postawa odpowiedzialności w biznesie jest najlepszą inwestycją nie tylko w rozwój firmy, ale także w rozwój osobisty.

Adam Zadroga
Katedra Życia Społecznego Rodziny KUL

Etyka i duchowość pracodawcy XXI wieku. 30-lecie encykliki Jana Pawła II „Laborem exercens”. Red. M. Leśniak, G. Piątek, P. Król. Kraków: Wydawnictwo UNUM 2012 ss. 130.

Praca – w sensie etycznym i duchowym – jest dla człowieka dobrem, wartością i powołaniem. Pozwala nie tylko zaspokoić podstawowe potrzeby i pragnienia, ale stanowi odpowiedź na Boże wezwanie (Rdz 1,27-28), by czynić ziemię poddaną, według ludzkiej możliwości gospodarowania. Ostatecznie, zgodnie z zamysłem Stwórcy, osoba pracująca w warunkach na miarę swej godności, „poniekąd staje się człowiekiem” (Jan Paweł II, *Laborem exercens*, Watykan 1981, nr 9). Tak w dużym skrócie przedstawia się istota teologii ludzkiej pracy. Do jej rozwoju na gruncie nauczania *Magisterium Ecclesiae* przyczynił się papież Jan Paweł II, ogłaszając 14 września 1981 roku encyklikę o pracy ludzkiej *Laborem exercens*. Adekwatnie do kompetencji Urzędu Nauczycielskiego Kościoła, w dokumencie tym podjęta została tematyka pracy nie tyle w wymiarze ekonomicznym czy technicznym, co przede wszystkim w aspekcie ludzkich relacji, zawiązujących się w procesie pracy.

Po ponad 30 latach od daty ukazania się tego dokumentu, 27 października 2011 r., odpowiadając na potrzebę odczytania na nowo bogactwa myśli Ojca świętego o moralno-duchowym wymiarze pracy w kontekście aktualnych wyzwań stojących